

Gergely P. Alpár

Bertrand Russell leíráselméletének rekonstrukciója. Egy kísérlet

Bertrand Russell *A denotálásról* c. 1905-ben megjelent tanulmánya¹ a logika klasszikus szövegének számít. Russell ebben a tanulmányában fejtette ki leíráselméletét, amelynek fontosságát szerinte nemcsak a logika, ill. a matematika területén kell kiemelni, hanem az ismeretelméleten belül is. Ebben a rövid írásban arra vállalkozom, hogy az elsődrendű logika segítségével bemutassam Russell elméletét.

Russell denotáló kifejezéseknek nevezi azokat a kifejezéseket, amelyek vizsgálatára összpontosít. Ezek olyan kifejezések, amelyek bizonyos entitásokat jelölnek. A denotáló kifejezéseken belül is két csoportot különböztet meg: a határozatlan leírásokat és a határozott leírásokat. A két kifejezés közötti különbséget a határozatlan, ill. a határozott névelő jelzi; így határozatlan leírás az 'egy filozófus', míg határozott az 'a filozófus' kifejezés.

A leíráselmélet bemutatása során példaként tételezzük fel, hogy van egy hipotetikus városállamunk, legyen ez Athén, amelyben csak és csakis három filozófus él: Szókratész, Platón és Arisztotelész. Ha Athént *A*-val, Szókratészt *a*-val, Platont *b*-vel és Arisztotelészt *c*-vel jelöljük, akkor a feltételezésünket így formalizáljuk:

$$a, b, c \in A.$$

Az *a*, *b*, *c* betűket *individuumkonstansoknak* nevezzük, és ez alatt a megnevezés alatt azt értjük, hogy valahányszor *a*-t, *b*-t, ill. *c*-t írunk, ezeket mint Szókratész, Platón, ill. Arisztotelész (formális) tulajdonneveit használjuk. Azért nevezzük konstansoknak, mert egy bizonyos kontextuson² belül csak és csakis egy filozófust jelölnek ki, vagyis az értékük nem változik. Így az *a* mindig Szókratészt nevez meg, és soha nem nevez meg Platont vagy Arisztotelészt stb. Az *individuumkonstansok* után bevezetjük az *individuumváltozók* kategóriáját, amelyeket az *x*, *y* és *z* betűkkel jelölünk. Az *x*, *y* és *z* arra utalnak, hogy ezek bizonyos típusú entitást jelölnek, például az athéni filozófusokat, de ezek közül nem tudjuk, hogy melyiket. Ezeknek az értéke változhat; így jelölheti *x* Szókratészt vagy Platont vagy Arisztotelészt, az *y* ugyanígy stb. A legegyszerűbb az, ha az *individuumváltozókra* az emberek esetében *valakiként* gondolunk, más entitások esetében pedig *valamiként*.

Ezek után nem marad más hátra, mint az, hogy bevezessünk egy olyan jelcsoportot, amely azt jelzi nekünk, hogy az adott helyen csak egy bizonyos típusú kifejezésre gondolhatunk: nevezetesen predikátumra. De vigyázat, nem egy konkrét predikátumra, hanem predikátumokra a maguk legáltalánosabb voltában. Jelöljék ezt a kategóriát a Φ és Ψ betűk.

Gergely P. Alpár (1985) – PhD, egyetemi adjunktus, BBTE, Kolozsvár, gpalpar85@gmail.com

¹ Magyarul: Bertrand Russell: *A denotálásról*. Világosság 2005. 12. 5–16.

² A logikában ezt *tárgyalási univerzumnak* nevezzük. A példa esetében a tárgyalási univerzumunk a képzeletbeli Athén.

Most már minden adott számunkra ahhoz, hogy a lehető legáltalánosabban felírassuk egy kijelentés alakját:³

$$\Phi x.$$

Ezt pedig így olvassuk ki: 'valami rendelkezik valamilyen tulajdonsággal'. De vigyázzunk, mert ez nem egy kijelentés, hanem csak egy kijelentés formája. És mint ilyen sem nem igaz, sem nem hamis, hiszen azt sem tudjuk, hogy miről (milyen entitásról) beszélünk, és azt sem, hogy arról a bizonyos entitásról mit mondunk. Ahhoz, hogy ne csak egy kijelentés formájával legyen dolgunk, hanem egy bizonyos kijelentéssel, a formát tartalommal kell feltöltenünk. Például úgy, hogy megadjuk, hogy milyen konkrét predikátumra is gondoljunk, ill. milyen konkrét entításra.⁴ Azt mondjuk, hogy: predikátumként gondoljunk arra az egyargumentumú predikátumra, hogy filozófus, és jelöljük ezt F -el, entitásként pedig jelöljük ki Szókratészt, akit már az előbb a -val jelöltünk. Eredményül így az

$$Fa$$

kijelentést kapjuk (kiolvasása: 'Szókratész filozófus'), amelyről most már eldönthetjük, hogy igaz-e vagy hamis. Ahhoz, hogy ezt megtegyük, meg kell vizsgálnunk Szókratészt: ha filozófus, akkor igazat állítottunk róla, ellenkező esetben a kijelentésünk hamis volt.

A jobb megértés érdekében vizsgáljunk meg két másik kijelentést: egy kétargumentumú predikátumot, ill. egy háromargumentumú predikátumot tartalmazó kijelentést. Jelölje az U a megütötte kétargumentumú predikátumot, és a BM a bemutatta háromargumentumú predikátumot, a nevek esetében pedig ragaszkodjunk a filozófusok a dolgozat elején leszögezett formális neveihez. Ekkor az

$$Uab$$

esetében a 'Szókratész megütötte Platont' kijelentést, a

$$BMbca$$

esetében pedig a 'Platón bemutatta Arisztotelészt Szókratésznek' kijelentéseket kapjuk.

Ahhoz, hogy Russell elméletét bemutathassuk, szükségünk van még két jel bevezetésére, amelyeket *kvantoroknak* nevezünk. A kvantorok azt jelzik, hogy egy adott kontextuson belül mennyi/hány individuumról mondunk valamit. Ha az összes individuumról szeretnénk mondani valamit, akkor a $\forall$ jelet használjuk, ezt *univerzális kvantornak* nevezzük; ha azt szeretnénk mondani, hogy van legalább egy olyan individuum, amelyhez hozzátcsolunk egy tulajdonságot, akkor a $\exists$ jelet használjuk, amelyet *egzisztenciális kvantornak* nevezünk.⁵

³ Attól függően, hogy a predikátumváltozó után hány individuumváltozó jelenik meg, beszélünk egy-, két-, három-, ill. n -argumentumú predikátumról. Hagyományosan az egyargumentumú predikátumokat tulajdonságokként kezeljük, a többargumentumú predikátumokat pedig relációkként.

⁴ A predikátumok esetében ilyenkor interpretációról beszélünk, a változók esetében pedig értékelésről. Ez két függvény.

⁵ Annyit jegyezzünk meg, hogy kvantifikálni csak individuumváltozók fölött szoktunk, individuumkonstansok fölött nem. Ez azért van így, mert egy bizonyos kontextuson belül az individuumkonstansok értéke nem változik; azok egy bizonyos konkrét individuális entitást jelölnek. Nem így az individuumváltozók, amelyek egy bizonyos entitástípust jelölnek ki, de azon a típuson belül nem jelölnek ki egy konkrét entitást.

*

Most pedig hozzáfoghatunk a russelli elképzelés felvázolásához. Hipotetikus Athénunkban három filozófus él, és csakis három. Ha azt akarjuk mondani, hogy mindhárom filozófus bölcs, tulajdonképpen azt mondjuk, hogy minden filozófus bölcs (Athén tárgyalási univerzumán belül);⁶ vagy másképpen fogalmazva: ha Athénban valaki filozófus, az illető bölcs, bárki legyen is az.⁷ Ha kijelentésünk igaz, ezalól nincs kivétel. Ezt formálisan így írjuk:⁸

$$\forall x(Fx \supset Bx).$$

Azt, hogy az athéni filozófusok közül senki sem bölcs így:

$$\forall x\neg(Fx \supset Bx).$$

Ha a kijelentés igaz, ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy sem Szókratész, sem Platón, sem Arisztotelész nem bölcs, vagyis:

$$\neg Ba \wedge \neg Bb \wedge \neg Bc.$$

Végül pedig azt, hogy van olyan a három athéni filozófus közül, aki bölcs, így formalizáljuk:

$$\exists x(Fx \wedge Bx).$$

Ez pedig azt jelenti, hogy van legalább egy a három athéni filozófus közül, aki bölcs. Ez a minimális feltétele annak, hogy a kijelentés igaz legyen. És nem mondanánk ellent magunknak, mondja Russell, ha azt állítanánk, hogy egy athéni filozófus bölcs, vagyis: van olyan athéni filozófus, aki bölcs, de Arisztotelész nem az. Mert azzal a határozatlan névelős kifejezéssel, hogy 'egy filozófus' nem neveztünk meg egyetlen konkrét filozófust sem. Ha formalizálnánk a kifejezést, ennyit kapnánk:

$$Fx.$$

De ez csak annyit mond, hogy valaki/valami filozófus. Figyelem, itt már túlléptük képzeletbeli Athénunk határait, a tárgyalási univerzum potenciálisan az egész világ, a lehető legtágabban értve azt. Illetve még egy megjegyzés: az Fx nem egy kijelentés, hanem csak egy predikátum; tulajdonképpen az, hogy egy szabad változóval⁹ van dolgunk, annyit jelent, hogy egy predikátummal

⁶ Más filozófusokról nem tárgyalunk; világunkat tehát csakis a képzeletbeli Athénra szűkítettük.

⁷ Persze nekünk könnyű dolgunk van, Athén mindentudó „teremtőiként”, hiszen tudjuk, hogy a 'minden' csakis Szókratészra, Platónra és Arisztotelészre vonatkozik; de ha a kijelentésünk igaz, akkor kötelezően mindhármójukra.

⁸ A kijelentéslogika bináris operátorait nem vezetem be. Feltételezem, hogy az olvasó ismeri azokat, és azt is, hogy tisztában van azok működésével.

⁹ *Szabad változó*nak nevezzük azokat a változókat, amelyeket nem köt le kvantor, mint ahogyan a $\forall x(Fx \supset Bx)$ formulában az x változót leköti az univerzális kvantor, vagy a $\exists x(Fx \wedge Bx)$ formulában az egzisztenciális kvantor. Azokat a változókat, amelyeket leköt egy kvantor, *kötött változó*knak nevezzük.

van dolgunk. A predikátumok pedig nem igazak, és nem is hamisak; esetükben fel sem merül az igazságértékek kérdése.

Vizsgáljuk meg ezután a határozott leírások szerkezetét. A határozott leírásoknak a legfőbb jellemzője az, hogy egyediséget vonnak maguk után. Így például ha azt állítjuk, hogy x volt Platónnak a mestere, akkor azt állítjuk, hogy x egy bizonyos relációban (a tanítás relációjában: jelöljük ezt a viszonyt M -el) állt Platónnal, és senki más nem állt vele ugyanabban a relációban; ill. ami ugyanaz: hogy ha másvalaki, mondjuk y ugyanabban a relációban állt Platónnal, mint x , akkor ez a másvalaki azonos volt x -szel, vagyis csakis maga x lehetett. Formálisan:

$$Mxb \text{ és } \forall y \neg(Myb), \text{ ill.} \\ Mxb \text{ és } \forall y(Myb \supset y = x).$$

Az egyediség azt jelenti, hogy egy és csakis egy olyan entitás létezik, amelyről állítottunk valamit; a példára kivetítve a követelményt: Platónnak egyetlen mestere volt.

Vegyük ezek után Russell híres, kissé átalakított példáját, amely megadja a kulcsot a russelli leíráselmélet szerkezetének feltáráshoz. Példamondatunk a következő: 'Platón jelenlegi mestere kopasz'. Most pedig kérdezzük meg magunktól, hogy mikor tartanánk ezt a kijelentést igaznak. Russell válasza egyszerű: ahhoz, hogy a megadott kijelentés igaz legyen, egyszerre három feltételnek kell teljesülnie: 1. Platón mesterének léteznie kell jelenleg (egzisztenciális követelmény), 2. Platónnak csak és csakis egy mestere lehet, sem több, sem kevesebb (az unicitás követelménye), és 3. Platón mestere kopasz kell legyen: ezt a tulajdonságot K -val jelöljük (ebben az esetben a követelmény kiköti, hogy az adott predikátum igaz kell legyen az adott individuumra). A követelményeket formalizálva és összekapcsolva így írhatjuk fel:

$$\exists x(Mxb \wedge \forall y(Myb \supset y = x) \wedge Kx).$$

Azt, hogy a feltételeknek egyszerre kell teljesülniük a formulában szereplő konjunkció ($\wedge$) jelzi; a konjunkcióról pedig tudjuk, hogy ha valamelyik tagja hamis, akkor az egész kifejezés hamis lesz. Érthetőbben: ha a három feltétel közül az egyik nem teljesül, akkor a kijelentés nem lehet igaz. Russell viszont egy kétértékű logikában gondolkodik, amely azt mondatja vele, hogy ha egy kijelentés nem igaz, akkor csakis hamis lehet. Így a 'Platón jelenlegi mestere kopasz' kijelentést Russell hamis kijelentésnek tartja, hiszen, mondja, tudjuk, hogy Platónnak jelenleg nincs mestere. De a kérdés közel sem ilyen egyszerű. Russell leíráselméletét Peter Strawson egyrészt pontosan azért kritizálta, mert szerinte nem szívesen mondanánk a példamondatra azt, hogy hamis, és persze azt sem, hogy igaz.¹⁰ Inkább valami olyasmit mondanánk, hogy mivel tudjuk, hogy Platónnak nincs jelenleg mestere, ezért az igazság és a hamisság kérdése fel sem merül ebben a helyzetben. A megoldás tehát az lenne, ha nem mennénk bele az igazságérték-tulajdonítás játékába. Értelemszerűen a kétértékű logika talaján álló Russell ódzkodik ettől a megoldástól: szerinte, ha egy kijelentés nem igaz, akkor hamis, és fordítva.

¹⁰ Ehhez ld. P. F. Strawson: *A referálásról.* = I. m. Copi – J. A. Gould (szerk.): *Kortárs-tanulmányok a logikaelmélet kérdéseiről.* Bp. 1985. 167–206. A russelli elmélet védelmeként pedig ld. Zvolenszky Zsófia: *Russell megingathatatlan elmélete a határozott leírásokról.* Kellék 2005. 27–28. 165–177.

De Russell nem csak attól ódzkodik, hogy elhagyja a kétértékű logika terepét, hanem attól is, hogy a világot nemlétező entitásokkal népesítse be. Ezért is nem fogadja el Meinong elméletét, aki szerint azok az entitások, amelyek nem léteznek, de amelyeket bizonyos kifejezések segítségével mégis megnevezünk, szubszisztálnak. Russell olvasatában a meinongi érv így fogalmazódik meg: vannak bizonyos kifejezések, amelyek segítségével megnevezünk bizonyos entitásokat (pl.: 'Platón jelenlegi mestere', 'a kerek négyzet', 'a filozófusok köve' stb.), és mivel ezeket a kifejezéseket értelmes kifejezéseknek tartjuk, ezeknek meg kell nevezniük valamit: tehát azoknak a dolgoknak, amelyeket ezek az értelmes kifejezések megneveznek valamilyen értelemben létezniük kell: még akkor is ha nem aktuálisan léteznek, hanem potenciálisan. Russell számára a kulcsszó a 'létezés'. Meinong elméletét azért kell elvetnünk szerinte, mert benne olyan dolgokat is létezőknek mondanánk, amelyek tulajdonképpen nem léteznek: így ezeket egyszerre létezőknek és nemlétezőknek tartanánk, ez pedig ellentmondás; tehát: nem fogadhatjuk el az elméletet.

Ugyancsak itt kell röviden megemlítenünk Gottlob Frege elméletét, amelynek hátere előtt Russell kidolgozza a saját leíráselméletét.¹¹ Frege azoknak a kifejezéseknek az esetében, amelyek bizonyos entitásokat neveznek meg két komponenset különböztet meg: a kifejezés jelölését, vagyis azt a „dolgot”, amelyet a kifejezés jelöl, és a kifejezés jelentését, azt, amit a „dolog” meghatározási módjának nevezhetnénk. Így a 'Szókratész tanítványa' és az 'Arisztotelész mestere' kifejezések ugyanazt a dolgot jelölik, jelen esetben Platont, de a két kifejezésnek más a jelentése. A kifejezések jelentésének a különbségéről a legegyszerűbben úgy adhatunk számot, hogy azt mondjuk, ha valaki nem tudja, hogy mindkét kifejezés Platont nevezi meg, akkor egy olyan kijelentést, amelyben az egyik kifejezés jelenik meg, tarthat igaznak, miközben egy másik kijelentést, amelyben a Platont kijelölő másik kifejezés jelenik meg, hamisnak fog tartani. Például: igaznak tarthatja azt a kijelentést, hogy 'Szókratész tanítványa a *Theaitétosz* c. dialógus szerzője', miközben hamisnak tartja azt a kijelentést, amely azt állítja, hogy 'Arisztotelész mestere a *Theaitétosz* c. dialógus szerzője', jöllehet mindkét kijelentéssel azt állítjuk tulajdonképpen, hogy 'Platón a *Theaitétosz* c. dialógus szerzője'. Frege éppen emiatt gondolta úgy, hogy egy név esetében nemcsak a jelöllet fontos, hanem a jelentés is, és egyáltalán úgy, hogy az általa neveknek nevezett kifejezéseknek van jelentésük.

A denotálásról c. tanulmány szempontjából az egyik lényeges különbség viszont az Russell és Frege között, hogy míg Frege a határozott leírásokat úgy kezeli, mintha azok tulajdonnevek lennének, Russell ezt éppen fordítva teszi: számára a tulajdonnevek nem mások, mint határozott leírások. Ez a látszólag akár lényegtelennek tűnő különbség azonban eléggé fontosnak bizonyul. A fregei elmélet ugyanis kétféleképpen képes kezelni a 'Platón jelenlegi mestere kopasz' kijelentést: egyrészt, a hipotetikus Athénunk kontextusában a kijelentést igaznak tartja, annak ellenére, hogy tudjuk, a valóságban Platónnak nincs mestere; másrészt, Strawsonhoz hasonlóan azt mondja, hogy mivel tudjuk, hogy Platón jelenlegi mestere nem létezik, ezért nem merül fel a kijelentéssel kapcsolatosan az igazságértékek kérdése. Nem feltétlenül kötelezi el magát a kétértékű logika mellett, amennyiben megengedi az igazságértékek hiányát. A jelöllet hiánya nem befolyásolja egy leírás értelmességét. Egy leírás lehet értelmes, vagy másképpen megfogalmazva, egy leírásnak lehet jelentése annak ellenére, hogy nem jelöl ki egyetlen létezőt sem. Jelen esetben is ez van: értjük annak a leírásnak a jelentését, hogy 'Platón jelenlegi mestere',

¹¹ Ehhez ld. Gottlob Frege: *Jelentés és jelöllet*. = *Uó: Logikai vizsgálódások*. Bp. 2000. 118–147.

hiszen értjük a 'Platón', a 'jelenlegi' és a 'mestere' szót, annak ellenére, hogy Platónnak jelenleg nincs mestere, vagyis hogy Szókratész jelenleg nem egy létező személy.

Fregével ellentétben Russell a neveket álcázott leírásoknak tartja. Számára a 'Platón' név tulajdonképpen a 'Szókratész tanítványa' vagy az 'Arisztotelész mestere' leírásokkal azonos, ill. Platón számtalan más leírásával. Itt érdemes megjegyezni, hogy bár a modern logika hajlamos a tulajdonneveket és a leírásokat egy csoportba, a nevek kategóriájába sorolni, a két kifejezés szerkezete lényegesen eltér egymástól. Gondoljunk csak arra, hogy névként 'Platont' így jelöltük:

b,

azt a leírást, hogy 'Arisztotelész mestere' pedig így jelölnénk:

Mxc,

A két kifejezés szerkezete közötti különbség hatalmas. A tulajdonnév esetében azt látjuk, hogy csupán egy individuumkonstans jelenik meg, a leírás esetében pedig azt, hogy megjelenik egy predikátum, ez pedig azt jelenti, hogy a leírásnak van igazságfeltétele.

De ha azt mondtuk, hogy Russell számára az általunk tulajdonneveknek nevezett kifejezések álcázott leírások, akkor rögtön felmerül a kérdés, hogy léteznek-e számára tulajdonnevek, és ha kiderül, hogy igen, milyen kifejezéseket nevez annak. Ezzel a kérdéssel pedig visszatérhetünk Russell tanulmányának azon részéhez, amelyben Russell a denotáló kifejezések ismeretelméleti fontosságát hangsúlyozta. Ott azt mondta, hogy azokban az esetekben használunk denotáló kifejezéseket, amelyekben tudásunk van valamiről, de az adott dologgal nem állunk ismeretségben, érve ez alatt azt, hogy a szóban forgó dolog nem jelenik meg nekünk közvetlenül (éppen abban a pillanatban). A számomra éppen ebben a pillanatban, az érzékszerveim által érzékelt dolog közvetlen megjelenését nevezhetném el egy tulajdonnévvel a russelli értelemben. Azt mondhatnám, hogy *ez*, amit éppen most a mutatóujjam alatt érzékelek (érve ez alatt a számítógép egyik billentyűjét), vagy *az*, amit éppen most a szemem előtt látok (érve ez alatt a számítógép képernyőjének egy bizonyos részén kirajzolódó fekete foltot, mondjuk egy betűt): ezek lennének a russelli értelemben vett tulajdonnevek, a pillanatnyi *ez* és *az*, ami közvetlenül megjelenik számomra, amivel ismeretségben vagyok. Minden másról viszont csak közvetetten van és lehet tudásom, és ezeket a dolgokat csak a denotáló kifejezések által ragadhatom meg. Én Platont soha nem láttam; egyetlen érzékszervemmel sem érzékelttem közvetlenül őt, azt, akit *ez*-nek mondhattam volna egy pár pillanattal; sem a Naprendszer tömegközéppontját egy adott pillanatban; és sok más dologgal is pontosan ugyanez a helyzet. Nekem csak leírásaim vannak ezekről a dolgokról, csak a denotáló kifejezések által találkoztam velük. Platón számomra az a valaki, akit *ez* és *ez* a tanárom az egyik filozófiaórára 'Platón'-nak nevezett stb. stb. Röviden azt mondhatnánk, hogy a russelli értelemben vett tulajdonnevet megelőzi a dolog; ha nem így lenne, akkor nem lenne *amit* megnevezzünk egy tulajdonnévvel. A tulajdonnév megléte feltételezi egy dolog létét. Russellnél dolog nélkül nincs tulajdonnév, hiszen az csak megnevez *valamit*, nem leír. A leírások viszont leírnak, de esetükben a dolognak nem kell léteznie. Leírhatnak valami olyant is, ami nem létezik, pl. egy fiktív entitást: egy képzeletbeli bolygót, kontinentst, embert, bármit. Éppen ezért egy leírásból nem lehet a dologra következtetni. És ha nem feleljük azt, hogy Russell az általunk a hétköznapi nyelvben tulajdonnévként ismert kifejezéseket álcázott

leírásnak tartja, akkor az sem meglepő, amikor azzal a megfogalmazással találkozunk, hogy egy névnek (egy hétköznapi értelemben vett névnek) csak denotációja van, konnotációja nincs. Értve ez alatt azt, hogy egy hétköznapi értelemben vett név, amilyen pl. a 'Szókratész', csak kijelöl egy dolgot (rögtön tegyük hozzá, hogy csak potenciálisan), de az adott entitás egyetlen tulajdonságára sem lehet a névből következtetni: pl. arra, hogy az illetőnek pisze orra van, vagy kopasz, vagy pocakja van stb. Éppen ezért nem csodálkozhatunk azon, ha tanulmányában Russell a jelentést folyamatosan a denotációra akarja redukálni.

*

Úgy tűnik, *A denotálásról* c. tanulmányában felvázolt leíráselméletének a kidolgozásával Russell két kérdésre próbált válaszolni. Egyrészt azt szerette volna megmagyarázni, hogy hogyan vagyunk képesek értelmes kijelentéseket megfogalmazni és egyáltalán beszélni olyan dolgokról, amelyekről később kiderül, hogy nem is léteznek. Másrészt számot akart adni a tudás lehetőségéről azoknak a dolgoknak az esetében, amelyekkel nem vagyunk ismeretségben. Ha az általa tulajdonnevekként tekintett kifejezésekből indulnánk ki, akkor az ismeretszerzés és közvetett tudás szinte lehetetlen lenne: csak annyit ismernénk a világból, amennyit saját tapasztalatunk lehetővé tenne, világunk így elképesztően szegényes lenne. A leírások éppen azt garantálják, hogy ez ne így legyen. Az értelmes beszéd problémájáról pedig azt tartotta, hogy azért beszélünk bizonyos dolgokról, mert feltételezzük, hogy azok léteznek, és olyanok, amilyeneknek gondoljuk azokat. Amint kiderül, hogy ez nem így van, változtatunk a beszédmódunkon, mint ahogyan azt számtalanszor tapasztaltuk a matematika-, ill. tudománytörténet során.

Reconstructing Bertrand Russell's Theory of Description. An Attempt

Keywords: Bertrand Russell, theory of description, denoting phrase, logic, theory of knowledge

Bertrand Russell's *On Denoting*, published in 1905, is a classic text of logic. In this study Russell presented his theory of descriptions, and underscored its importance not just in the fields of logic and mathematics, but also in the field of the theory of knowledge. My paper is a short presentation of Russell's theory with the help of first-order logic.